

SKUP 2001 – 39

Prosjekt: Enka og Nygaard
Medarbeider: Odd Isungset
Publikasjon: Rikets Tilstand TV2
Medium: Fjernsyn
Tema: Terror, kriminalitet og korrupsjon

Metoderapport - Simonsen, Enka og attentatet

1. Det journalistiske arbeidet er gjort av Odd Isungset med god hjelp av Tonje Steinsland og Karen Aarre.
2. Saken har i ettertid blitt kalt Simonsen-saken. Men den het opprinnelig Enka og Nygaard.
3. Sakene er publisert på TV 2 i programmet Rikets Tilstand den 03.10.01 og 09.10.01. Det ble også laget en serie med nyhetssaker som ble publisert 3. 4 .5 .6. og 9.10. Ut over dette var temaet belyst i God Morgen Norge, i to debatter i Tabloid og en debatt i Holmgang. Det har også vært en rekke nyhetssaker i ettertid om eksklusjonssaken og om søksmålet fra Jan Simonsen mot redaksjonsleder Gerhard Helskog.
4. Redaksjonens adresse er Rikets Tilstand, TV 2, Boks 2, 0101 Oslo. Tlf 22 31 47 00
5. Journalistens adresse Odd Isungset, TV 2, Boks 2, 0101 Oslo. Tlf 22 31 47 89
6. Arbeidet/prosessen:

a) Hvordan kom arbeidet i gang ?

Det var mitt mangeårige arbeid med Nygaard-saken som var utgangspunktet for de to historiene som ble presentert i Rikets Tilstand. Jan Simonsens uvanlig sterke engasjement til fordel for den eneste som har vært siktet i Nygaard-saken er forunderlig. Jeg følte at jeg kom et stykke på vei i forbindelse med bokprosjektet "Attentatet" (jfr fjorårets metoderapport), men det var likevel mye som gjensto. Det handlet særlig om å finne ut hva som var grunnlaget for arrestasjonen av Jan Simonsens pakistanske venn våren 1998. Det handlet også om å forsøke å finne ut hva som var grunnen til at politiet valgte å løslate pakistaneren da han nok en gang nektet å avgi forklaring. Jeg hadde et aldri så lite håp om at andre journalister skulle gripe fatt i den problemstillingen da jeg ga ut bok om saken, men det skjedde ikke. Derfor gikk jeg i gang selv, vel vitende om at det kunne bli vanskelig å overtale redaktørene i TV 2 til å få tid og rom til å lage nok en dokumentar om Nygaard-saken på TV 2. Det siste viste seg å være helt uproblematisk. Da jeg gikk over fra å være en fristilt dokumentarprodusent i TV 2 , til å bli en del av Rikets Tilstand-redaksjonen, fikk jeg sterk støtte og god hjelp til å intensivere jobbingen med saken.

b) Hva var problemstillingen ?

Problemstillingen var like ambisiøs som den har vært i alt mitt arbeid med Nygaard-saken. Jeg ønsket å finne ut mest mulig om hvem som sto bak terror-handlingen i Dagaliveien i 1993. Jeg ønsket å finne ut hvorfor politiet ikke maktet å løse en så alvorlig kriminal-sak. Jeg ønsket å finne ut hvorfor politiet tabbet seg ut, da de etter et halvt års intensivert etterforskning våren 1998 arresterte og etter kort tid løslot Jan Simonsens pakistanske venn. Pakistaneren ble arrestert som ledd i en nøye planlagt politiaksjon. Jeg ønsket å finne ut hva som var grunnlaget for pågripelsen og løslatelsen.

c) Ble problemstillingen endret ?

Problemstillingen ble ikke endret, men den ble vesentlig utvidet. Vi hadde funnet ut at Jan Simonsen hadde finansiert noen av pakistanerens våpen, og hans skuddsikre vest. Vi hadde funnet ut at de to hadde drevet skytetrening, bl.a. i Stortinget, og vi hadde funnet ut at Simonsen hadde kjøpt en leilighet som han leide ut gratis til pakistanerens familie. Det førte til at vi fattet interesse for andre i Simonsens vennekrets, og særlig hans sterke engasjement til fordel for lederen av utestedet Enka, Ivar B.

Det førte oss inn i et miljø hvor det florerte av rykter. Noen av ryktene handlet om Jan Simonsens lobbyvirksomhet for Ivar B. i forbindelse med skjenkesøknaden for "Kulturhuset

Enka ". Vi forsto etter hvert at den Jan Simonsen hadde drevet lobbyvirksomhet for, var en som var straffedømt for å ha formidlet barn og unge til horekunder, - og at personen som sammen med Ivar B. hadde bedt Simonsen om hjelp i skjenkesaken var en konkursrytter som flere ganger var idømt konkursskarantene. Men det som gjorde sterkest inntrykk på oss var møtet med alle de unge guttene som hadde jobbet på Enka. De som nettopp hadde kommet ut av skapet, i sin mest sårbare alder, og inn på Enka som ansatte eller gjester. Vi fant på det tidspunktet ut at vi burde lage to programmer som begge delvis handlet om Jan Simonsen, et program om Enka, og et om Nygaard-saken.

d) Organisering

I utgangspunktet var jeg aleine som journalist på jobben med Nygaard-saken. Da vi forsto at vi også burde lage et program om Enka, ble Karen Aarre trukket med som researcher og Tonje Steinsland som produsent/regissør. Etter hvert ble så godt som hele redaksjonen trukket inn i et svært tett og fruktbart samarbeid. Sammen hadde vi en rekke kildesamtaler. Vi jaktet på alt vi kunne finne av skriftlig og muntlig informasjon, og holdt i perioder også på med mer spaningspreget arbeid, slik at vi kunne sikre oss bildene som beviste den tette koblingen mellom Jan Simonsen og Ivar B.

Vi jobbet parallelt med begge programmene. Det ga oss mange utfordringer. De som ikke har jobbet med TV, kan neppe forestille seg hvor lang tid det tar å produsere et dokumentarprogram på TV, - og hvor viktig bildeinformasjonen er. Uten åpne kilder, uten gode dokumentariske bilder, er det svært vanskelig å lage TV. Både i forbindelse med Nygaard-programmet og Enka-programmet var det vanskelig å få kildene til å stå åpent fram. Det var også vanskelig å få tak i de bildene vi måtte ha for å lage TV. Men etter lang tids research fikk vi nøkkelbildene til begge reportasjene. Først da var vi helt sikre på at vi kunne produsere de to sendingene. I Nygaard-saken var nøkkelbildene stillsene av den enorme våpensamlingen til Simonsens pakistanske venn, og bildet av pakistaneren med trukken pistol i stortingsrepresentantens leilighet. I Enka-saken var nøkkelbildene lappen i baren med Simonsens øl-bestilling, og telefonlista på kjøkkenet på Enka, der han var den mest sentrale. I tillegg var det bildene som viste nærheten mellom justispolitikeren og Ivar B.

Vi hadde også store organisasjonsmessige utfordringer i forbindelse med nøkkelintervjuet med Jan Simonsen. Det var viktig for oss å ha så mye dokumentasjon som mulig på plass før vi evt gjorde intervjuene med Simonsen og Ivar B. Simonsen gjorde det med en gang klart at han ikke akttet å stille til noe intervju. Men han ville gjerne ha bakgrunnssamtaler, for å høre hva vi hadde kommet fram til. Vi avtalte et møte og la fram en skriftlig liste med punkter vi ønsket svar på. Han svarte ved å vise til sin advokat Per Danielsen. Danielsen var svært lite imøtekommende, svarte så godt som aldri på våre henvendelser, og ba til slutt om en mer presis spørsmåls-liste. Det samme gjorde Ivar B. Begge nektet å stille til noe intervju. Men de sendte oss skriftlige redegjørelser som vi mottok to dager før sending. Deretter gjorde Jan Simonsen seg utilgjengelig ved å dra til utlandet. Vi registrerte ellers at han brukte deler av den informasjonen han fikk gjennom vår spørsmålsliste til å svarte våre kilder/ så tvil om programmene innhold før de ble kringkastet.

f) Spesielle problemstillinger knyttet til Enka-programmet

Fleire kommentatorer har i ettertid med god hjelp av Jan Simonsen forsøkt å så tvil om innholdet i Enka-programmet. De har skrevet at det meste var kjent fra før, og har beskyldt oss for å drive en heksejakt på Jan Simonsen. Det som undrer oss er at så godt som alle

aviser, radiostasjoner og TV-kanaler i dagvis valgte å lage topp-oppslag og førstesider på å følge opp vår sak, - en sak deres egne kommentatorer altså mente var velkjent. Vi vil også presisere at vår hovedvinkling i Enka-saken var de unge guttenes opplevelser. Vi valgte å legge fokus der fordi vi synes det var det viktigste, fordi det var det som egnet seg best for TV-mediet. Derfor skrelte vi f.eks. alt som handlet om økonomi, manglende innbetaling av skatt, avgifter, arbeidsavtaler, mulig konkurskriminalitet osv ned til et minimum. Vi ble selv overrasket over hvor "stor" saken ble på grunn av den fordømmelsen Jan Simonsen ble utsatt for i eget parti både sentralt og lokalt.

Her er vår egen oppsummering av hva som var nytt i programmet:

- Utestedet Enka som ble drevet i regi av Ivar B ikke betalt skatt, moms og avgifter i tråd med forskriftene. Det er mistanke om konkurskriminalitet.
- På utestedet var det en serie ulovlige nachspiel der det ble servert alkohol etter stengetid. Både på nachspielene og i den ordinære åpningstiden var stedet besøkt av ungdom under 18 år. Politiet har to ganger stengt lokalene på grunn av ulovlige nachspiel.
- Stedets daglige leder Ivar B er dømt til fire års fengsel i Tyskland fordi han har formidlet mindreårige til horekunder. De yngste var 14 år. Ivar B er dømt for 340 koblinger der 12 forskjellige ungdommer har betjent horekunder. Tiltalen var opprinnelig på 1390 tilfeller. Noen av kundene er seinere dømt i separate rettssaker fordi de har kjøpt sex av mindreårige. Ivar B har ikke sonet ferdig dommen. Han har fått soningsavbrudd fordi han ønsket å forlate Tyskland, og må sone resten dersom han drar tilbake.
- Ivar B jobbet en periode som frivillig på ungdomstelefonen til LLH. I den perioden misbrukte han sin tillit, og tok personlig kontakt med en innringer på 14 år der han i brev form uttrykte ønske om seksuell kontakt.
- I Ivar B vandelsattest som fulgte skjenkesøknaden for Enka står det at han ifølge dommen ikke har lov til å arbeide med barn og unge. Like fullt ønsket han å starte ungdomsklubb på Enka.
- Politiet var negativt innstilt til søknaden om skjenkebevilling. Da fikk Ivar B hjelp av Jan Simonsen. Simonsen hadde møter med etatens saksbehandler og med lederen i kontrollutvalget for skjenkesaker. Simonsen kontaktet også næringsbyråden for å "pushe" på skjenkebevillingen.
- Flere av de unge guttene som serverte på Enka, samt en av dem som hadde lederansvaret sammen med Ivar B, fortalte at de hadde instruks om at Simonsen skulle ha gratis servering. De fikk høre at dette var en gjenytelse for hjelpen med skjenkebevillingen.
- Flere av de ansatte på Enka var under 18 år. Den yngste var 15 år.
- Jan Simonsen var flere ganger til stede på Enka etter stengetid.
- Jan Simonsen bagatelliserer i brev til TV 2 dommen som Ivar B fikk i Tyskland. Han hevder uriktig at det ikke er tilfelle at Ivar B er dømt for over 300 koblinger, og han hevder at Ivar B fikk en strengere straff enn han ville ha fått i Norge.

Mange av opplysningene vi brakte i programmet var tunge å få ut. Spesielt handlet det om Ivar Bs fortid i Tyskland. Av personvern hensyn var det umulig å få utlevert dommen fra den tyske statsadvokaten. Vandelsattesten som fulgte skjenkesaken i Norge var også unntatt offentlighet. Så godt som alle dokumenter fra Enka var fjernet fra de stengte lokalene. Til slutt fikk vi en avtale med statsadvokaten i Tyskland der vi fikk svar på våre skriftlige henvendelser. Vi kom også i kontakt med TV-stasjonen RTL som hadde laget en reportasje om "barnebordellet" til Ivar B, og vi fikk på den måten også tilgang til beretningene til de unge guttene og jentene som hadde jobbet på bordellet.

Opplysningene om Jan Simonsens lobby-virksomhet var det også svært vanskelig å få bekreftet. Mange hadde hørt rykter om dette, og noen av de ansatte hadde fått høre at det var begrunnelsen for at de ikke skulle ta betaling når han fikk servering. Men ingen kunne fortelle oss hvem i skjenke-etaten Simonsen hadde tatt kontakt med. Men etter lang tids kilde-arbeid greide vi å få bekreftet kontaktene.

Mye av det som hadde skjedd på Enka var tabu-belagt. En del var privat. Det gjorde kilde-arbeidet svært krevende. Vi hadde et titalls kilder, og fikk til slutt fire av dem til å stille til intervju. Vi har gjort et svært varsomt utvalg av sitater i redigeringen, og kun tatt med de opplysningene der vi har minst tre kilders bekreftelse.

g) Spesielle problemstillinger Nygaard-programmet

De nye opplysningene om Nygaard-saken satt også langt inne. Men etter lang tids research greide vi å spore opp kilder som kunne fortelle mer om det som hadde hendt i forbindelse med arrestasjonen av Jan Simonsens venn i 1998. En av dem som visste noe om dette, var en Simonsens nære venn Kjell Vidar Lauritsen. Han hadde kontaktet Oslo Politikammer på bakgrunn av TV 2s dokumentar om Nygaard-saken i 1997, og hadde i et 20-talls politiforhør fortalt mange nye detaljer om Simonsens venn. Lauritsen var i utgangspunktet svært skeptisk til å fortelle om dette saksforholdet på TV. Men da han forsto at opplysningene uansett kom til å bli kjent, og han ble forevist bildet som TV 2 hadde skaffet av våpenbeslaget, valgte han å stille opp til et TV-intervju.

Følgende momenter var nye i vårt program om Nygaard-saken:

- Jan Simonsen tok i 1998 kontakt med politimester Ingelin Killengreen og fortalte at han ikke lenger hadde tillit til Oslo Politikammer. Han uttrykte mistillit til tre navngitte polititjenestemenn som var aktive etterforskere i Nygaard-saken.
- Jan Simonsen finansierte flere av våpnene i den omfattende våpensamlingen til pakistaneren som var mistenkt for å ha forklart seg falsk i Nygaard-saken.
- Jan Simonsen deltok på skytetrening sammen med sin nære venn. Blant annet var han med da pakistaneren testet ekspanderende ammunisjon ved å skyte mot trestammer/vedstabler. Han drev også skytetrening sammen med pakistaneren på luftskytebanen i Stortinget.
- Jan Simonsen har gang på gang forklart at hans pakistanske venn er en godt integrert nordmann og en moderat muslim. I TV2-programmet fortalte to kilder at pakistaneren flere ganger hadde gitt uttrykk for det motsatte, en sterk og tydelig støtte til fatwaen.
- Pakistaneren ble våren 1998 arrestert, bl.a. på bakgrunn av de nye vitneforklaringene om hans støtte til fatwaen. Men han nektet å forklare seg, klaget på sterke hodesmerter, og ble satt fri etter en dag på glattcelle.
- En tid etter arrestasjonen i 1998 tok Per Danielsen over som advokat for pakistaneren. Danielsen var også Jan Simonsens advokat. Danielsen presset hardt på Oslo Politidistrikt frå få ut alle vitneforklaringer. Han fikk til slutt ut alle dokumentene, til tross for at Kjell Vidar Lauritsen hadde fått lovnader fra politiet om at det ikke skulle skje.

Vi legger også vekt på at vi i TV-dokumentaren om Nygaard-saken for første gang kunne vise publikum de tidligere omtalte bildene, fra våpenbeslaget og fra Simonsens leilighet. Også i forbindelse med Nygaard-saken var den ellers så medievennlige Jan Simonsen lite interessert i å la seg intervju. Vi opplevde at han brukte noen av spørsmålene fra vår detaljerte skriftlig spørsmålsliste som vi hadde sendt til ham, i et forsøk på å så tvil om programmet og i et forsøk på å sverte våre kilder. Dette gjorde han gjennom lekkasjer til konkurrerende medier i forkant av vårt program.

Han nektet å svare på om han ville stille til intervju. Samtidig var han allerede så godt som ekskludert fra Fremskrittspartiet på grunn av vårt første program om Enka. For oss var det derfor svært viktig at han fikk anledning til å forsvare seg, og at han ville benytte den anledningen. Vi strakk oss uvanlig langt, og tilbød ham plass i programmet der vi garanterte at han kun fikk 10 spørsmål som han til overmål fikk til gjennomlesing flere dager før han stilte opp. Vi ga han også rett til å lese gjennom sine egne svar. Etter først å ha uteblitt fra en avtale, stilte han opp på kort varsel og lot seg intervjuet to dager før vår sending.

7. Arbeidstid/fritid

Vi har brukt mye tid på research, opptak og redigering av de to programmene. Til sammen regner jeg med at jeg har brukt fem måneder, mens Tonje Steinsland og Karen Aarre har brukt vel to måneder hver.

8. Spesielle erfaringer

Saken har vært spesiell. Vi la vekt på svært forsiktig virkemiddelbruk i programmet om Enka. Vi sparte mye av vårt materiale, og skar vekk mye av det som kunne oppfattes som privat. Vi la mest vekt på å fortelle historien til de unge guttene. Vi leverte programmet til våre kolleger i nyhetsavdelingen samme dag som det skulle sendes, slik at de kunne innhente kommentarer fra Fremskrittspartiet. Reaksjonene fra partiledelsen var uvanlig sterke, og saken ble større enn vi hadde forestilt oss.

Jan Simonsen valgte en strategi som gikk ut på å nekte på stille opp. Han forlot landet før programmet gikk på lufta, kom tilbake og brukte deretter all sin tid på å stille opp i alle medier for å rette anklager mot Carl i Hagen og mot TV 2. I flere av disse programmene forsøkte han også å sverte TV2s kilder, og å bagatellisere alt han hadde vært med på. Mye av det han sa var beviselig feil. Han fortalte bl.a. at hans pakistanske venn aldri hadde vært avhørt som mistenkt i Nygaard-saken, og at han aldri hadde kontaktet noen politimester i sakens anledning.

På bakgrunn av dette, fant vi grunn til å gå i en offentlig polemikk i leserbrevs form i VG og Aftenposten. Vi ønsket å korrigere det Simonsen sa, og vi ønsket å forsvare våre kilder. Det er en metode som kan diskuteres, men som var nødvendig i dette tilfellet.

Jan Simonsen har ikke påpekt en eneste faktafeil i de programmene vi har sendt. Likevel har han saksøkt redaksjonsleder Gerhard Helskog på grunn av to utsagn i direktesendte radio og TV-programmer der både Helskog og Simonsen deltok. I søksmålet inngår også en setning fra et leserbrev i Aftenposten, og to utsagn fra portrettintervjuer i Dagbladet og VG. Vi tar søksmålet med knusende ro, og ser på det som en nyttig erfaring. Ulempen er at det stjeler en del tid som vi ellers kunne brukt til journalistisk arbeid.

Oslo 10.01.02

Odd Isungset /s